

På jakt efter de skyldiga till Viborgs fall

Till de mest ödesdiga händelserna under fortsättningskriget 1941-44 hörde den sovjetiska erövringen av Viborg på några timmar den 20 juni 1944.

Två nya böcker redovisar i detalj för händelseförloppet. Det har skrivits böcker om Viborgs fall redan tidigare, men Erik Appels bok torde vara den första på svenska.

En av impulserna för Eeva Tammi var ett påstående, som hon hörde då hon intervjuade veteraner från Viborg: "Det var inte ens meningen att Viborg skulle försvaras." Hon ville utreda påståendet närmare och för ett par år sedan skrev hon en artikel i ämnet i Sotatieteellinen aikakauskirja (24/2005). Någon ovedersäglig bekräftelse på påståendet kunde hon inte leverera, inte heller i den nya boken.

Enligt teorin skulle några av Mannerheims närmaste män - generalerna Airo och Heinrichs och överste Nihtilä - tillsammans med kommandören för fjärde armékåren Taavetti Laatikainen i strid med överbefälhavarens uttryckliga order om att Viborg måste försvaras agerat så att staden skulle lämnas till fienden utan större motstånd och att försvarslinjen skulle dras nordväst om staden bakom vattendrag. Airo skulle efter kriget i flera sammanhang - bland annat vid rotarymöten i Heinola - ha sagt att Viborg inte skulle försvaras.

Erik Appel är en av dem som inte tror på den "konspirationsteorin". Varför hade man då inte organiserat ett försvar på andra sidan av Kivisillansalmi och varför fick i så fall 20 brigaden inte veta om detta? Det undrar Appel och hans undran är berättigad.

I varje fall var man katastrofalt dåligt förberedd på det sovjetiska anfallet mot Viborg. Försvaret sköttes av 20 brigaden, som inte hade tidigare stridserfarenhet som särskild enhet. Sedan brast det i nästan allt: luftvärnet, artilleristödet, förbindelserna osv. Till det mest oförklarliga hörde svårigheterna att få ammunition till brigaden. Ibland måste maskinpistolshot tillgripas för att få ammunitionslagrets chef att öppna lagret.

Justitiemord

Att man gav upp Viborg så lätt kan ha varit en skandal, men en minst lika stor skandal var det rättsliga efterspelet. 20 Brigadens kommandör överste Armas Kemppi dömdes till 25 dygns arrest och andra bataljonens kommandör major Kurt Bäckman till ett års tukthus. Bäckman begick självmord innan domen hann verkställas.

Såväl Elfvingren-Tammi som Appel gör gällande att det var ett justitiemord, även om de inte använder ordet. De verkliga skyldiga fanns högre upp, de som inte gav 20 brigaden resurser att utföra sitt uppdrag. Appel pekar speciellt ut generallöjtnant Taavetti Laatikainen. Mer eller mindre indirekt hävdas att högkvarteret i S:t Michel bar ansvaret. Huvudansvaret bars givetvis av marskalk Mannerheim, även om författarna är märkbart försiktiga i sin kritik av överbefälhavaren.

Många av författarna i Elfvingren-Tammi beklagar att någon helhetsundersökning av högkvarteret ännu inte gjorts.

Men det var kanske bra att finländarna inte kämpade till sista blodsdroppen om staden, låter åtminstone Eeva Tammi förstå. Hon citerar Uno Tarkki, en av Viborgs försvarare, som i en tidigare bok (1990) hävdade att Viborg hade blivit en militärhistorisk tragedi, "Finlands Stalingrad", om 20 brigaden inte hade lyckats ta sig ut ur staden. Och Appel konstaterar att "det nog hade varit bäst om man hade följt Ruben Lagus råd att gå direkt på andra sidan sundet och lägga försvaret där. För där hamnade man ju ändå efter ett himla schabblande".

Ösregn räddade

En av de få som utnyttjat de ryska arkiven är Carl-Fredrik Geust, som skriver om det sovjetiska flygvapnet. Han berättar bland annat om den massiva bomboffensiv som planerades mot Viborg 9-10.6, då civilbefolkningen ännu inte hunnit evakueras. Den inställdes på grund av dåligt väder och Geust ställer den retoriska men befogade frågan: räddades Finland av ett ösregn i mellersta Ryssland?

Förtjänstfullt i Elfvengren-Tammis bok är att där ingår en matrikel över de stupade eller försvunna i striden om Viborg. Matrikeln, som gjorts upp av Jarmo Nieminen, omfattar 156 namn.

En brist i båda böckerna är att kopplingen mellan det sovjetiska angreppet på Viborg och situationen i världskriget nästan inte alls berörs. Juhani Porvali undrar i sin artikel varför det tyska nederlaget i Kursk och de allierades landstigning på Sicilien i juli 1943 inte föranledde högkvarteret att omvärdera situationen.

Den sovjetiska offensiven i juni kom som en så stor överraskning för den finländska arméledningen att man kan fråga om den då ännu trodde att det förestående tyska nederlaget inte skulle ha konsekvenser också för Finland.

Av Appels journalistiskt skrivna bok får man en klarare bild av händelserna. I Elfvengren-Tammi blir bilden splittrad då olika författare behandlar olika vapenslag skilt. Appels kartor är också tydligare.

BJARNE NITOVUORI

09-1253 238, bjarne.nitovuori@hbl.fi

EERO ELFVENGREN/EEVA TAMMI (RED)

Viipuri 1944. Miksi Viipuri menetettiin? WSOY 2007.

ERIK APPEL

När allt gick fel. Viborgs fall 1944. Schildts 2007.